

CONSTANTIN M. POPA

MIȘCAREA LITERARĂ PARADOXISTĂ
(The Paradoxist Literary Movement)

Phoenix * Chicago

XIQUAN Publishing House

1992

CONSTANTIN M. POPA

MIȘCAREA LITERARĂ PARADOXISTĂ
(The Paradoxist Literary Movement)

(eseu critic)

Phoenix * Chicago

XIQUAN Publishing House

1992

CONSTANTIN M. POPA
Str. Feldioara 10
1100 CRAIOVA, ROMANIA
Tel: (941)18708

**"Mișcarea Paradoxistă" (The Paradoxist Movement), Romanian essay
about the PARADOXIST LITERARY MOVEMENT by Constantin M. Popa**

Copyright 1992 by Xiquan Publishing House
ISBN 1-879585-29-4

Library of Congress Catalog Card Number 91-67454,
Washington D.C.

Standard Address Number 297-5092

Printed in the United States of America

CE ESTE PARADOXISMUL ?

Se confundă adesea paradoxul cu exercițiul plat și plicticos al reabilitării truismelor. Nu se poate nega faptul că pentru a întoarce locurile comune îți trebuie curaj. Nimic mai riscant decât a lucra cu banalitatea. Și totuși, paradoxul bine făcut atinge pragul filosofiei. Devine o formă penetrantă de cunoaștere. Valoarea de excepție a paradoxului care dă unor acte aparent insignifiante un sens adânc și revelator a fost intuită de Alexandru Paleologu : "Paradoxul e o alarmă a inteligenței, un contact inedit cu adevărul".¹⁾

Chiar dacă în cazul unui Chesterton, de pildă, elaborarea în serie duce la depreciere, paradoxul tentează prin disponibilitatea permanentă de a privi lumea cu un ochi proaspăt și îndrăzneț.

Adevărații artiști au pus în discuție, dintotdeauna, valorile anchilozate în ghipsul consacrării, prestigiile încremenite în onoruri, idoli de lut ai normelor constrângătoare. Așa s-au născut a v a n g a r d e l e succesive care au răsturnat tradiția, au contestat instituționalizarea numelor și au reconsiderat prin negare structuri formale și manifeste estetice văzute ca perimate.

Atitudinea polemică, fronda sînt detectabile în orice epocă de cultură dar, în cazul literaturii române, capătă o relevanță maximă datorită spiritului insurgent care - după 1900 - a determinat o ruptură violentă cu un anumit trecut. Între avangardă și experimentalism se întinde teritoriul poeziei ce vine din Rimbaud, Lautréamont și Whitman, o poezie a exasperării creatoare, granițele între modernism, futurism, expresionism sau suprarealism fiind dificil de delimitat. Urmuz, Tristan Tzara, Ion Vinea, Geo Bogza, B. Fundoianu sînt re-

prezentanții așa-zisei "avangarde istorice", mișcare neomogenă sintetizată în formula integralismului.²⁾

Relațiile cu universalul sînt complexe și...paradoxe. Acumulînd influențe externe (Marinetti, Breton, Apollinaire), a impulsionat, la rîndul său, avangardismul internațional. De remarcă nu numai prezența lui Tristan Tzara în grupul de la Zürich pentru a "inventa" dadaismul, ci și contribuțiile decisive pentru arta modernă a secolului nostru datorate lui Constantin Brîncuși în sculptură, Victor Brauner în pictură, Eugen Ionescu în teatru. Pe plan intern, în locul forțelor nihiliste și distructive, apare tendința de asimilare a experienței moderniste, într-o dialectică "paradoxală" a echilibrului și sintezei. George Bacovia, Tudor Arghezi și Ion Barbu devin posibile modele, "colaborînd" astfel la re-formarea sintaxei poetice.

Odată cu impunerea postmodernismului, în

jurul lui 1960 ³⁾, trecutul este recuperat și integrat "în bloc". Fără să creeze cu adevărat o nouă poezie, postmoderniștii își asumă critic sau ironic tradiția. Se produce astfel o resurrecție a spiritului avangardist paralel cu actul de valorizare a unor forme ale poeziei moderniste. După opinia unui avizat cercetător al poeziei românești, N. Manolescu, "postmodernismul trebuie socotit ca o poezie fără frontiere" ⁴⁾ ce își ia bunul său de oriunde.

În peisajul atât de complex al postmodernismului, s-a ivit mișcarea paradoxistă, al cărei principal promotor este poetul Florentin Smarandache, ca spațiu al conștiinței critice exacerbate ce-și găsește exprimarea în dislocarea formelor de gândire și de limbaj, practicînd auto-negarea literaturii și deschiderea către altă reprezentare a actului scriiturii. Un sistem de convenții (de fapt orice pact retoric) este dinamizat, iar starea de criză totală este traversată

(nu depășită !) printr-o destructurare a textului uneori incoerentă, illogică, mergînd pînă la anularea lui absolută. Prin modalități absurde de dezagregare a limbajului, ca la Urmuz, se demonstrează că textul poate exploda în toate combinațiile denotative și conotative posibile, dar poate provoca și o implozie, avînd ca rezultat nu pagina albă pur și simplu, ci un blake-hole absorbînd orice urmă de sens.

Dar paradoxismul nu caută distrugerea literaturii. El este interesat de găsirea unei noi practici scripturale, eficiente și tensionate, conservînd energia rezultată din ciocnirea între cîmpuri semantice opuse. Impactul va fi însă întotdeauna imprevizibil.

Dacă avangardiștii împinseseră "metoda distrugerii limbajului pînă la un prag extrem, asemeni unor ucenici vrăjitori ce intrînd în posesia formulei magice pe neașteptate nu mai știu să oprească desfășurarea faptelor", paradoxisții

experimentează cu luciditate consecințele tragice ale diseminării aceluiași limbaj.

Ceea ce individualizează paradoxismul în raport cu programele nonconformiste anterioare este radicalismul său. Dar " a fi distrugător, iconoclast, terorist, nihilist tinde să se confunde cu esența însăși a avangardei" ⁵⁾, scrie Adrian Marino. Aceasta nu înseamnă că P a r a d o x i s t M o v e m e n t ar fi o simplă resuscitare a unei experiențe epuizate. Lucrînd cu paradoxul din nevoie (deficitul de comunicare) se naște anevoie funcția poetică, semnificînd precaritatea condiției umane în general. O umanitate notată cu prefix: sub, supra, anti etc. De data aceasta este preferat prefixoidul non. Autorul este un non-poet, poeziile sale se numesc non-poeme, se mizează pe inteligibilitatea non-inteligibilului, se cultivă stilul non-stilului. Cercetînd atitudinea negativistă în literatură, vom ajunge la concluzia că paradoxismul a existat înaintea statu-

ării mișcării paradoxiste, așa cum bacovianismul a existat înaintea lui Bacovia, pentru a da un exemplu din zona simbolistă a poeziei române, prima expresie, de altfel, a modernismului de la care post-modernismul își împrumută criteriul poeticului.

În volumul Le sens du non-sens (1983), Florentin Smarandache publica un "Manifest nonconformist" unde divulgă mecanisme paradoxului. Contradicțiile excesive, antitezele puternice, expresiile figurate interpretate în sens propriu, transformările semantice, jocurile de cuvinte, comparațiile contrariante, repetițiile absurde, parodiarea proverbelor alcătuiesc o adevărată gramatică a lui nu/da.

Estetica acestui nu/da este în esență emblema incontestabilă a p a r a d o x i s m u l u i .

Așa cum Victor Brauner și Ilarie Voronca afirmau încă din 1924 că "PICTOPOEZIA NU E PICTURĂ

PICTOPOEZIA NU E POEZIE

PICTOPOEZIA E PICTOPOEZIE",

Florentin Smarandache, fără să-și revendice o

ilustră tradiție, dar înconjurându-se de numele
unor Khalil Rafss, Claude LeRoy, Chantal Signoret,
Annie Delpérier, Paul Courget, Chris Bernard, Jean-
Michel Levénard, Halil Gökhan, Ion Pachia Tatomires-
cu, Traian Nica scrie: "PARADOXISMUL NU E PARADOX

PARADOXUL NU E PARADOXISM

PARADOXISMUL E PARADOXISM".

Aceasta nu ne va împiedica să urmărim
prezența semnelor paradoxiste în lirica ce a pre-
mers constituirea "mișcării" ca atare.

N O T E

1. Alexandru Paleologu, Bunul simț ca paradox, Ed. Cartea Românească, București, 1972, p.9.
2. Marin Mincu, Avangarda literară românească, Ed. Minerva, București, 1983, p.32.
3. Nicolae Manolescu, Despre poezie, Ed. Cartea Românească, București, 1987, p.227.
4. Ibidem, p.226.
5. Adrian Marino, Tendances esthétiques, in Les avant-gardes littéraires en XXe siècle, vol. II, Théorie, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984, p.659.

TRADIȚIA PARADOXISMULUI

Cine sînt paradoxistii? Niște scriitori ireverențioși față de tradiția literară, inițiatori turbulenți ai unui nou credo poetic? Niște rebeli decisi să denunțe conveniențele lumii contemporane? Mai degrabă niște sceptici exprimîndu-și convingerea că orice societate înseamnă presiune, că nici un sistem politic nu ne va elibera de "durerea de a trăi" și, de aici, aversiunea față de toate mistificările și autemistificările ce-și găsesc consacrarea în limbaj.

Esența paradoxismului ca atitudine n o n își află precursori atît în literatura avangardei, cît și în cea experimentalistă.

Primul scriitor ce poate fi revendicat unei tradiții în curs de consolidare și care fi include, cu drepturi depline, pe Apollinaire și Jarry, -

este straniul Urmuz. Existența sa nesigură și anxioasă a atras atenția asupra conflictului permanent cu lumea, autorul cunoscutei fabule "Cronicari" fiind considerat "premergătorul, cel dintâi de aici și de aiurea, care din vârful peniței ca de pe o trambulină, a făcut primul salt pe o planetă nouă, cu o altă atmosferă și cu o nouă geografie a sensibilității".¹

Urmuz sesizează formalizarea excesivă a literaturii incapabile să-l mai exprime pe om și întreprinde parodiarea unităților încremenite ale limbajului, clișee, fraze prefabricate, pe care le așează în contexte ce le trădează vacuitatea. "Morală" fabulei sale poate constitui emblema "mișcării paradoxiste":

CRONICARI

Fabulă

Cică miște cronicari

Duceau lipsă de șalvari

Și-au rugat pe Rapapert

Să le dea un pașaport.

Rapapert cel drăgălaș

Juca un carambolaș,

Neştiind că-Aristotel
Nu văzuse estropel.
"Galileu!O,Galileu !
Strigă el atunci mereu
Nu mai trage de urechi
Ale tale ghetе vechi."
Galileu scoate-o sinteză
Din redingeta franceză,
Şi exclamă:"Sarafeff,
Serveşte-te de cartef!"

MORALA

Pelicanul sau babița.

(1930)

Dinamismul spiritului angajat într-o stare
de totală disponibilitate permițându-i ieșirea din
formulă și convenție este prezent și la Ion Vinea, te-
oretician vehement al avangardismului, care încă în
anii '20 publica această poezie concretistă intitulă-
tă "Eleonora":

Tu •

Tu

Ah tu Ah tu

T U U U U U U U

Ah - tu Ah

T U U U U U U U

Ah-tu ah - tu ah - tu ah-tu ah

Tu Ah Tu Ah T U U U U

Ah-tu-ah, ah-tu-ah, ah-tu-ah

ah-ha-ah-ha-ah-haah-ha-ah

ah-Ha ah-Ha ah-Ha ah-Ha a H

a - a - Ah Ha

aaaaaaH

TUUUU u u u u

E E L E e ce nee ra

Mihail Cosma (Claude Sernet), prieten cu
Marinetti, cultiva o poetică a cuvintelor în libertate
ce se organizează vizual în poem:

PROSPECT

Stradă de curînd

inventată în care

copilul Isus vinde cărți
poștale ilustrate cu vederi din
Orient, gîndesc mai departe Fe-
cieară Maria profesiunea de sfîntă
azi nu mai e rentabilă - prin "Mica Publi-
citate" se anunță lucrătorii de fabrică
trotuarul merge cu saboți de lemn
totuși nu ești în Olanda tavernă
sau cîntec înflorit în sub-
sol un tramvai electric
trece spre Damasc

Evident, prestigiul unui Apollinaire și al
caligramelor sale este imens și deosebit de fertil.
Poeți români ai avangardei, precum Gellu Naum, Virgil
Teodorescu sau Ion Caraion au tradus celebrele "Cra-
vata și ceasul", "Inimă coreană și oglindă", "Plouă",
"Porumbița înjunghiată și havuzul", orientînd gustul
spre jocul imaginilor (în sens propriu), spre f o r-
m e l e luate de plasma poetică.

Spiritul frondeur al altui pontif al avan-

gardei românești, Geo Bogza, se manifestă prin contrapunerea universului poetic acceptat a altuia, îndeosebi interzis. "Nu pentru paradox, ci pentru stabilirea unui firesc de atitudini, - scria poetul - precizez că, în cadrul absolut al cuvîntului, intră numai acea serie de realități, secetite de obicei ca impure".².

Întreprinzînd o veritabilă campanie de umilire a poeziei tradiționale, el substituie cuvîntul diafan cu un univers al expresiilor dure, menite să jignească urechile "bine educate", printr-o voită stridență. Poemul invectivă, volum însoțit de amprente digitale ale autorului fixate în cerneală tipografică, evidențiază caracterul antipoeetic, ultragiant chiar al demersului liric. De altfel, o serie de piese răspîndite în publicațiile vremii "avertizează" în legătură cu noile granițe ale poeziei:

ATENȚIUNE

a	XX
i	i
t	u
n	l
/	u

P	c
s	a
ă	e
R	v

se anunță

	p
	e
	e
	z
p	i
e	a
n	
e	
t	
r	
a	
n	
t	
i	
s	
t	
ă	

sau cu noul crez izverit din experiențe vitale integrale:

Cred în vîrsta mea, în atributele fiecărei Vîrste,

În datoria intensificării acestor atribute.

Cred în neexistența existențelor imperios necesare.

Cred în brezul cuvintelor sunate în veacuri.

Cred în pisiei.

Cred în miracelul verbelor goale.

Cred în absurd.

Cred în perversitatea florerilor, feciurilor.

Cred în orizonturile estetice deschise de psihanaliză.

Cred într-o finalitate cu forme inimaginabile,
dar cu repereusiumi anticipat retroactive
asupra sufletului centimperan.

Cred în sex.

Cred în țipete.

Cred în galeși și prezervative.

Cred în vecea strămoșilor insinuată la fluxul
inimii.

Cred în sabia peniței.

Cred în visuri.

Cred într-o viziune sexuală a întregului univers viu.

(1929)

Fără îndoială, foarte aproape de exercițiul paralingvistic este Tașeu Gheorghiu, caz-limită prin tăcerea autoimpusă, confirmând practica autonegația paradoxistă. Iată două creații alecvente pentru "flexibilitatea formei fixe" și pentru "fața vie a morții":

1. TU, BERGULE, AI UN TUBERCUL DE OS,

TUBERCULOSULE.

2. MARYLIN MONROE

.....

(aceperită de pătura aspră, pe targa de la mer-

gă, o șuvită,

dear, flutura, de platină, în vîntul unor zeri de

lacrimi.)

Un alt moment de referință, atît pentru dezvoltarea suprarerealismului românesc, cît și pentru mișcarea paradoxistă, îl reprezintă creația lui Gellu

Naum, exemplară pentru ceea ce înseamnă încălcarea
oricărei logici a poemului. Imaginile se oferă recepto-
rului în mod obiectiv, poezia - de tip experimental -
fiind concepută ca " o stare plasmatică, spre care se
accede printr-o mulțime de forme semnificante aflate
în continuă mișcare browniană." ³ Să urmărim o se-
lecție din "122 de cadavre":

Niciodată un cuvânt preferat în interiorul canalu-
lui de scurgere.

*

Ultima ta șansă este reconstituirea din fragmente.

*

Este suficient, poate, să paralizezi vocabularul.

*

Dacă te doare mâna vindec-o cu un cuțit.

*

Aruncă-te în fluviu; acolo vei găsi pleoapa pe care
o pierduseși.

*

Se poate numi poet numai acela care deformează cu
precizie.

*

Cuvântul e un vas în care ard foarte încet simbo-
lurile defuncte.

(1946)

Experiențele suprarealismului postbelic a-

ting prin Gherasim Luca dimensiunea arbitrariului și
a caricaturalului. Impreviziția și teribilismul conduc
la afișarea unor practici bizare, ca în aceste versuri
(?) "bîlbe" din "Secretul gelului și al plinului":

veveveveveceea ceea ta
sau vavavavavasul în care tu tiitiitiitiiti
cu erererer izezeerizenantamente
umpicumpicumpicun înclinclinclinclinat
pentru a te putea oglindi
în ale tale preprepre
preprepreprepii cearcăne
ca într-un laclac desisisisisisinge
culculpapapa culpabile sau
nunununu nu nu
mîmîmîmînimîmîmîmîmîinile tale
sînt muritoare
vreau să zic mîmîmîmînimîmîini
mîini mîinile

sssssss sss ssssssss ssss

"Poemul, înscenare retoric-absurdă, urmărește," cum remarcă avizatul cercetător al avangardei românești, Ion Pop, "compromiterea convenției și formulei prin chiar excesul lor parodiat"⁴ și caricaturizat.

Cum s-a putut ușor observa, am ales cele mai multe exemple din sfera "poeziei vizuale" pentru a susține ideea unei tradiții a paradoxismului, deși creațiile aparținând acestei mișcări literare sînt "fascinate" de opoziții și tensiuni, contraziceri ale logicii, de discontinuități și interferențe, dar și de încercări de a realiza unitatea contrariilor într-un discurs deschis, suspendat spre sensuri necunoscute, refuzînd mereu d e m e s t i c i r e a. Toate acestea, cu scopul mărturisit de a evita obediența față de condiția culturală a literaturii. Nonliteratura ca și antiliteratura - arată Adrian Marino - este negarea acestei condiții cu care "poezia se află în permanent conflict și relație dialectică."⁶

Bineînțeles, o atare situație față de "erînduirea literară" este, prin forța lucrurilor, periclitată.

NOTE:

1. Geo Bogza, Urmuz premergătorul, în "Unu", III, 1930, nr.31. Vezi și excelentul eseu al lui Nicolae Balotă, Urmuz, Ed. Dacia, Cluj, 1970.
2. În vocabular, divagații și precizări, în "Unu", III, 1930, nr.32.
3. Marin Mincu, Avangarda literară românească, Ed. Minerva, București, 1983, p.49.
4. Ion Pop, Avangarda în literatura română, Ed. Minerva, București, 1990, p.327.
5. Cf. Marin Mincu, op.cit.
6. Adrian Marino, Hermeneutica ideii de literatură, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p.429.

MECANISMELE PARADOXULUI

Trebuie spus, de la început, că paradoxismul nu se subsumează unei atitudini ludice, deși j o c u l reprezintă formula magică a trecerii "din regnul necesității în cel al libertății".¹ Odată cu deplasarea accentului de pe mimesis pe poiesis, conștiința createare, prin discurs, își afirmă în mod clar libertatea nu numai față de realitatea imediată, ci chiar față de realitatea cuvintelor. Orice experiență-limită, așa cum este paradoxismul, radicalizează o îndelungată tradiție în numele totalei eliberări a spiritului, prin jocul poeziei resimțit ca restaurare a unui univers în care esența umană se poate regăsi. "Am venit în America să reconstruiesc Statuia Libertății", declară șeful școlii paradoxiste, Florentin Smarandache. Să

26

fie doar o binefăcătoare utopie a absolutei disponibilități a limbajului?

Pentru a aprecia gravitatea jocului înțeles ca remodelare a lumii, să ne reamintim Necuvintele lui Nichita Stănescu, poetul care trîntește ușa în fața pozitivismului și a conformismului: "Matematica s-o fi scriind cu cifre, / dar poezia nu se scrie cu cuvinte. / Cucurigu!"

Poetul dinamitează expresiile consacrate, întrerupe funcționarea stereotipă a limbii și experimentează devieri ale comunicării prin deturnări gramaticale:

"N-ai să vii și n-ai să morți

N-ai să șapte între sorți

N-ai să iarnă, primăvară

N-ai să deamnă, domnișeară,

prin inventarea de noi cuvinte (celebrul "trîmbulînd") și chiar a unei limbi "poezești" care înseamnă altceva decît o limbă artificială, moartă, gen esperanto, ci o limbă vie, "ipostază sărbătorească a limbii române".²

De altfel, ultima etapă a poeticii stănesciene se caracterizează prin negativitatea limbajului, autonomizarea defuncționalizată a semnelor, dezintegrarea tragică a sensurilor.

Opusă lui Nichita Stănescu este creația poetică a lui Marin Sorescu, alt mînuitor al paradoxului, la care predomină privirea ironică, demitizantă asupra lucrurilor. La acest poet, jocul de cuvinte apare ca însuși mobilul imaginației lirice. În astfel de cazuri se speculează polisemia unui cuvînt, recurgîndu-se la interpretarea literală a unui posibil înțeles simbolic și la amplificarea paradoxală a detaliilor. Un exemplu de acest fel este comentat de Ion Pop: "poemul Retroversiune (din Poeme), care debutează cu un calambur: "Susțineam examenul la limba moartă, / Și trebuia să mă traduc / Din ea în maimuță". "Retroversiunea" simbolică, deja hilară, e interpretată apoi a d l i t t e r a m, procedîndu-se ludic la căutarea acelor elemente ale ființei care ar putea constitui "echivalențe" ale ciberîrii umanului pe scara animală. Comicul enorm vine

28

tocmai din această mecanică transpunere a sistemului de referință, pur spiritual, în concretul cel mai prezicibil al corporalității umane: "Retroversiunea devenea însă/Tot mai dificilă,/Cu cât mă apropiam de mine./Cu puțin efort/Am găsit totuși echivalențe mulțumitoare/Pentru unghii și părul de pe picioare." "3.

O ingenioasă artă combinatorie, realizată prin diseminarea-ecou ("domnișeară ambulantă/ce-n Boulogne, în Istanbul,/te-arăți albă și bufantă,/fără nici un preambul"...), aliteratie și derivatie ("Balada balonetei din Bayonne"), calamburul extins ("Domnișoare cinefile/din Los Angeles New York/cine filele vă-atearce?"), tautofonie ("un mare-șal") propune Șerban Feartă, poet care își "țese" poemul nu ca Penelopea așteptînd întoarcerea sensului din afară, ci ca oribilul păianjen Arachne care își urzește pînzele febrile din propria-i substanță.

Mecanicii opresive, alienante a universului i se răspunde prin mecanisme eliberatoare ale paradexului.

Note;

- 1.Cf.G.Liiceanu,Preliminarii la o înțelegere a demnității jocului în lumea culturii,prefață la J.Huizinga,Homo ludens,Ed.Univers,București,1977,p.19.
- 2.Alex.Ștefănescu,Introducere în opera lui Nichita Stănescu,Ed.Minerva,București,1986,p.143.
- 3.Ion Pop,Jecul Poeziei,Ed.Cartea Românească,București,1985,p.303.

UN FRANCTIROR PARADOXIST

Poet venit dinspre partea științelor,
FLORENTIN SMARANDACHE a descoperit că drumul cel mai
scurt dintre două sentimente este versul și, pe baza
acestui principiu, încearcă să lumineze întunericul
sufletului cu superbă insolență și nemăsurat orgoliu,
sfidînd primejdia manierismului și a pastişei.

Beneficiar al educației permanente, el, ma-
tematicianul declarat, a bolit (după) și a abolit
(apei) metafera în favoarea metaforei. Pentru că înain-
te de a avea ceva de spus, tot el, poetul, are ceva de
scris. Firește, scrisul ca exercițiu spiritual supe-
rier, pledînd, de fapt, împotriva încartiruirii în for-
mule a unui imponderabil care poartă existența către
revelații poetice. Cuvîntul neliniștit se lasă greu

disciplinat, ca în primul său velum "paradoxist" intitulat Legi de compoziție internă, Poeme cu...probleme! și apărut în Maroc (Ed.El Kitab, Fès, 1982). Aici găsim un "Program-manifest" pus sub semnul unui motto elegant pentru ceea ce înseamnă productivitatea sensurilor divergente: "Viața-n slujba restirii, asta-i moartea". Dar moartea în slujba scrierii?, ne întrebăm noi. Aceasta-i viața poetului! Pentru că - cităm din interviul pe care și-l acordă sîși în același volum - "poetul este o ființă firavă, slabă.../...dar în teată puterea cuvîntului! Poetul se ține de cuvînt! (s.n.).

Florentin Smarandache încă nu ajunsese la conștiința clară a paradoxismului. Încă oscilează între poezia cuminte, cu "cap și coadă" și poezia fără coadă care "dă din cap". Versurile "căpease, insolente, nenconformiste" (aprecierea aparține poetului) își fac loc însă cu destulă vigoare, alcătuiind o etapă preparadoxistă în lirica lui Florentin Smarandache, perioadă bîntuită de "antifraze, parafraze, antipoezie, metapoezie, poezie a absurdului".

Un an mai târziu, 1983, anul de naștere al paradoxismului, tot în Maroc, Florentin Smarandache publică volumul Le sens du non-sens (Editions Artistiques, Fès). Criticul Dumitru Radu Popa are revelația unui poet de pregnantă originalitate, scriind : "O veritabilă surpriză, căci, așa cum autorul însuși • spune, el este de naționalitate română, scrie în limba franceză, trăiește într-o țară arabă și, în plus, exercită profesiunea de profesor de...matematică!"¹.

Situația aceasta paradoxală este potențată de caracterul mai puțin obișnuit al creației sale poetice. Florentin Smarandache redescoperă pe cont propriu gustul avangardei pe care și-o asumă cu maximă autenticitate, nu ca o achiziție culturală, ci ca experiență personală, netrăită încă de nimeni înaintea sa. Calambururile se succed într-un ritm alert, contrasensurile celaborează la configurarea unor semnificații dintre cele mai bizare, totul este astfel conceput încât să nu lase nici o clipă spiritul în stare de odihnă - necontrariat, adică. De la jocul de cuvinte,

incongruența aparentă, poantele subtile, pînă la farsa celor cinci pagini albe din final ("Poèmes en aucun vers") poetica lui Florentin Smarandache este călăuzită de acel simț acut al relativității și de acea ironie mușcătoare care caracterizează din plin literatura română. De altfel, mult înaintea avangardei istorice, C. Negruzzi, în "Negru pe alb", experimentase o limbă "fantezistă", iar Al. Odobescu își încheia eseul "Pseudo-kinegetikos" cu "cel mai plăcut capitol pentru cetitor" alcătuit din puncte de suspensie.

Oricum, prin Florentin Smarandache, noua mișcare paradoxistă fusese inventată, dintr-o tradiție încărcată și voit ignorată și dintr-o radicalizare a gândirii poetice care se va accentua în timp.

Astfel, în anul 1989, poetul publică un nou volum, Antichambres, antipoésies, bizarreries, de data aceasta în Franța (Ed. Inter - Noréal, Caen) cu un "cuvînt-înainte" semnat de Claude Le Roy. Busculada cuvintelor ia acum aspectul unui spectacol carnavalesc în care serpentinele sensului se desfășează după o

logică proprie, absurdă. Poetul participă la un insolit cotillon, antrenînd vorbele în vîrtej cu scopul de a le compromite, lăsîndu-le să-și dezvăluie mecanismele și apoi interogîndu-le cu asprime asupra indecenței lor. Sarcasmul și bufoneria, contestarea și filosofia ei produc un efect de șoc. Aici, cuvîntul de ordine este: "Laissez - nous senger sans limites!" (vezi textul "Critique des doctrines").

De la antipoezie la nonpoeme este un singur pas, pe care Flărentin Smarandache îl face decis și nonșalant în 1991, odată cu apariția în Statele Unite a volumului Nonpoems (Xiquan Publishing House, Phoenix - Chicago).

Poetul ajunge la limita experiențelor parădexistice, dincolo de care se întinde teritoriul non-cărții și al non-lecturii. Smarandache se află foarte aproape de cartea-obiect, idee împărtășită de Butor sau Saporta : pagini tipărite ce pot fi reasamblate ad libitum.

Predomină în această decisivă etapă - deci-

sivă pentru ce va urma - poemele-grafice, reiterînd
starea de inocență în fața semnului:

0000

00000
000
0000
000000

0000
00
0000000
00000

ΔΔΔΔ

ΔΔΔΔΔ
ΔΔΔΔ
ΔΔΔΔΔΔΔ
ΔΔΔ
ΔΔΔ
ΔΔΔ
ΔΔΔΔΔ
ΔΔΔΔ

□ □ □

□ □ □ □ □

□ □ □ □

□ □ □

□ □ □ □ □ □

□ □

□ □ □

În același timp, celajul practicat tre-
zește o autentică și profundă emoție prin configura-
rea în registrul simbolic grav a unor adevăruri du-
reroase :

... couple ment who has de- ... vna Cor.
... ngly arrested on the Ro- ... an official
... om comm- ... ha- ... Govern-
... of the wou- ... so cor- ... Societ-
... ve act- ... imports ... Mathematics
... been ... this was ... Computer
... Ceaus- ... note on the R- ... attempted to meet
... preventing ... opening ... to serv-
... our Virgin- ... Comput- ... in Mathe-
... tional at ... in any ... thing of a R-
... operating ... CUCU ... ns contin-
... reasing ... building ... by approval
... ers. A ... bition will ... Computer
... by ... early on ... police
... in ambassa- ... who ... in Mathe-
... the first na- ... handed by ... to any ...
... is was bas- ... impressive ... challenge
... mitted, it ... by task F- ... of human
... Comm- ... Department ... science. L
... that was ... of ... (no 2.)
... based on ... District of ...
... The Brit- ... charges ...
... a group for ... ance, West
... ities with ... sidered w-
... false their ... first
... the ... new intern-
... challenge ... of human
... of human ... handed info-
... of man- ... (no 2.)

SECTIONS

power

men
Is the
It could
re sto
no be, if th
action sig
be, if th
no convinced
Baradeanu
Romania
do would follo
and not me. sig
there a
repair
I retain
o convi
nt a fi
cting S.
Will G
in Rom
Doubt

In Memoriam

Versurile de-a-ndoaselea:

UPSIDE-DOWN

CAESAR WAS NOT A CAESAR

BUT

A JUDAS.

GIMMY IS A TOMMY.

HIS ARTIST WILL BE AN

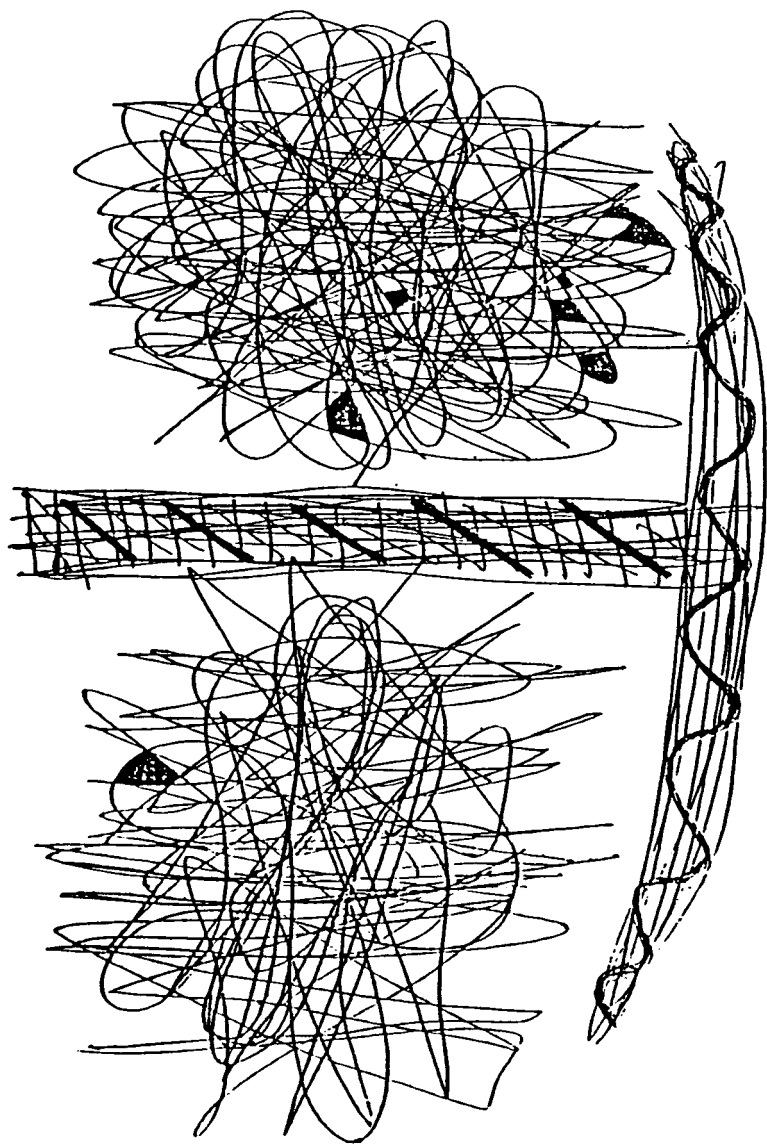
ARTISTE...

Aşa cum poeta Nina Cassian scrisese poezii în "limba spargă" (Lotopoeme) creînd un întreg limbaj din care sensurile s-au evaporat, sau aşa cum, pornind de la reminiscenţe ale limbajului negrilor americani, folosind onomatopee şi grafii speciale, Cummings realizează o expresie integral mimologică²; Flărentin Smarandache inventează o limbă convenţională compunînd "poeme în Pirissanorench", idiom verbit în Sud-vestul Statelor Unite de o singură persoană, aceea fiind, bineînţeles, însuşi poetul. Cum sună acest limbaj? Aglomerarea de consoane constrictive şi occlusive dă naştere unor versuri non-referenţiale, difuze, construcţii post-lexicale ciudate şi incerte, în pofida formei atît de pregnante :

RTFGJKMNB

Sfd ffgqrt plkl. Xvnbvnnmm
 dfgshrqpz dfgshrqpz !!
 nnnn ghtgfr l jj gf drsx
 mnbn trpqhgffhgbvnnnn ?
 Pptjnbmk fhgbvnnm,
 sdxcprrt nvbhgnghfb m-n h gt'k
 rtfgdtrr hfbvgtr plkm gf b fgfg
 trfdt hfgtb ! Ppkpklm g gfgf fgfg
 rtfgdhbv trgfvdgf kmnghb ;
 dhgfbvgctr cnbvvh.

În categoria tipografismelor se înscriu
"poemele-desene",

Boat of Noe

ca și o serie de "graffiti" în care spațiul e acoperit de însemnări, inscripții, figuri gratuite. Rezultă o structură prin care descoperim realitatea formulată într-un alt limbaj decât acela textual. "Semnele" devin inteligibile doar prin raportarea la titluri. Spre exemplu, "Ziua emigrantului" se compune din însemnări anarhice, fragmente de glosare, secvențe pe calculator, toate trădând servituțile, umilințele, dezamăgirile, mizeriile și speranțele unui dezrădăcinat. Mai întâi, să-i vedem chipul într-un "poem autoportret":

PAK BULGARIEN
 TEKIN SK NO: 26/5 UL
 3390053. ACIBADEN
 K. KAY. 7639590024 IRE
 TESEKKOR EDERIZ INSULAT AMERICAN DEACI
 17.03.1988

FIS NO: 0001
 SAAT: 09.38

ILAC % 8 +2500

KDU +196
 TOP +2500

66
 AFBC 0037077

fertig
FERTIG

mit ~~se~~ fleck
Handwritten diagram with arrows and 'fertig = ref'

2, 9, 10, 11, 12, 13

14, 5x6

ins DAS 30.000
heute = heute

gross buchstabe = kleine *man* 5.000
de unde, unde

WO WER WISSEN SIE
 DAS. *seine*

ONU PLEURER TOUJOURS 3.000
 2.000
 wollen = *anlea* 5.000
 helfen = *a ajuta*

civiltighen = *negati-ma*

Postamt
 PT7

je ne crois pas et toi non plus
 of course!

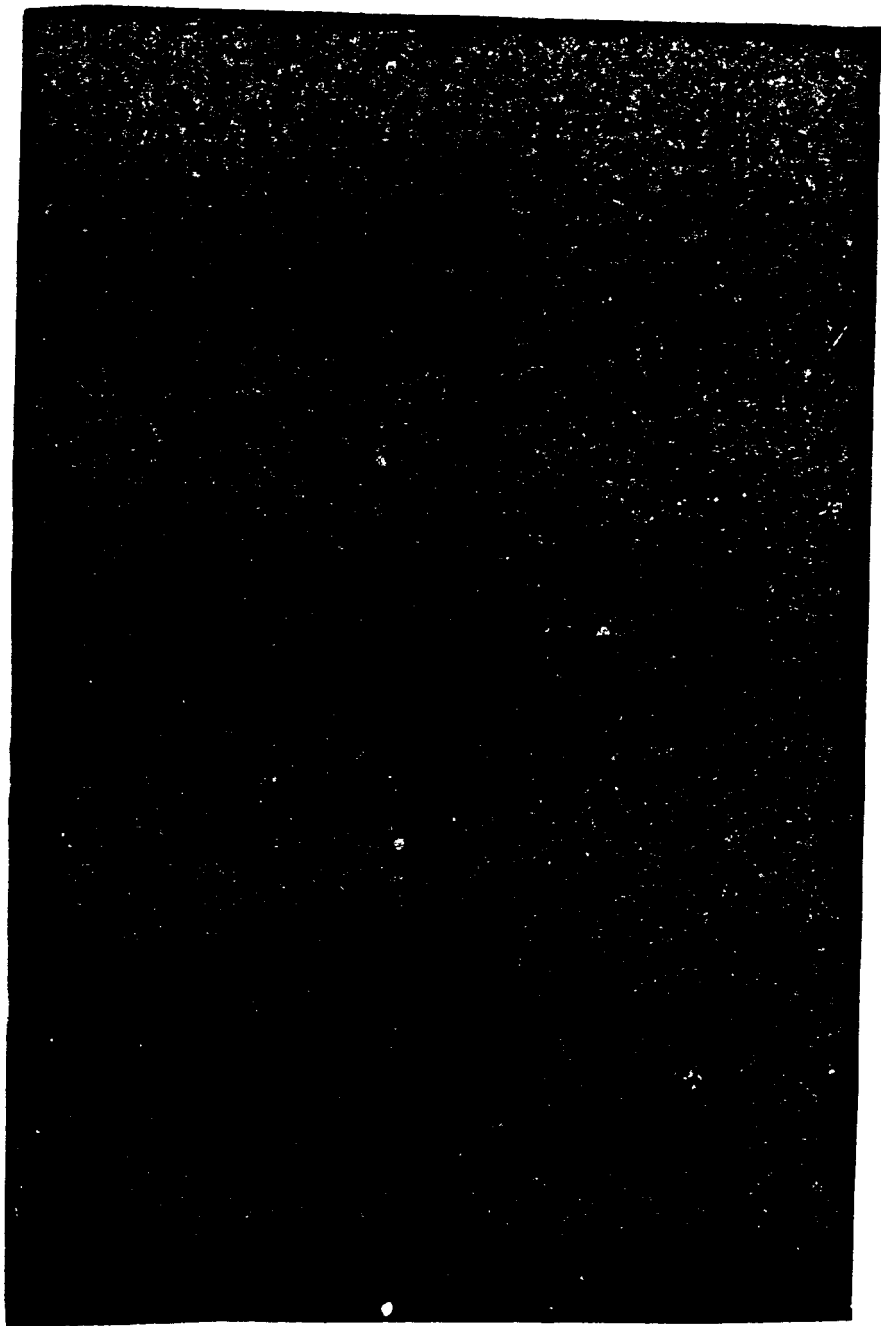
Handwritten signature/initials

Radicalizarea viziunii asupra poeziei, în cazul lui Flărentin Smarandache , marchează două direcții ; mai întâi credința că în spațiul poemului poate intra orice, apoi nihilismul dizolvant, vizibil în "Versurile negre" - replică la toposul "versurilor albe" -, dar, mai ales, în paginile albe cînd se face la propriu "t a b u l a r a s a", imacularea putînd să însemne, deopotrivă, absolutul, eternitatea, perfecțiunea, universalitatea, infinitul, spiritul, timpul, spațiul, abisul sau transcendentul, adică toate bunele teme și motive ale poeziei tradiționale.

Autodistrugerea și moartea literelor, implicit a literaturii apar ca inevitabile. Dar nu mai este vorba de o motivare metafizică. Ci de "logica intrinsecă a ideii de antiliteratură : o literatură care se "șterge" pe măsură ce se scrie, un tablou făcut cu creta, apoi "șters" imediat cu buretele etc. Furia iconoclastă, gustul efemerului, sinuciderea ca soluție finală, "entropia" ideii de literatură, toate duc la concepția gestului autodestructiv al litera-

Black Verse

turii, distrugătoare și distrusă în același timp. Esența și sensul ultim al literaturii este chiar dispariția sa, intrarea în propriul său neant, în genul șerpiilor din Marsilia care se înghit unul pe altul fără a lăsa vreo urmă".³.

Florentin Smarandache rămîne, în primul rînd, un insurgent. El luptă împotriva totalitarismului prin tot ceea ce spune, scrie și face. I-a rămas, din fericire, vie dorința de a construi. După primul moment al denunțării și demolării, urmează clipa de inspirație creatoare. Credem că românul Florentin Smarandache nu aparține, în ciuda unor evidențe analizate mai sus, categoriei teroriștilor textuali. Vehemența negației nu trebuie să înșele. Pe locul purificat va ridica noile edificii ale gîndului și limbajului, chiar dacă au semnul întors. Ceea ce propune el nu este neapărat nou. Demersul său amintește, cum am arătat, experiențele avangardei istorice, asumate însă din perspectivă postmodernistă. Nouă este credința că regenerarea va fi totuși posibilă și din neant.

Florentin Smarandache vine dintr-o cultură care i-a dat lumii pe Tzara, Issou, Cieran, Eugen Ionesco și acest lucru se vede în dezinvoltura gesturilor sceptice, în obstinația cu care demască anihilizarea, în creditul acordat anti și non literaturii. Dar paradigma negării devine obiect literar, pentru că totul recade în literatură. Este un paradox inevitabil ("calamitate compromițătoare", spune Eugen Ionesco), demonstrat convingător de către Adrian Marino: "A împinge literatura în imposibil, a proclama imposibilitatea ericării literaturi, a te instala în negație și a face din obstrucția sistematică sensul însuși al literaturii constituie esența acestei religii a absenței literare". Este însă vorba de "mearta "vie" a literaturii și a cărții, prin refuzul de a scrie, care descoperă un "centru" alb de unde ar putea ieși toate cărțile, toate textele posibile".⁴ Florentin Smarandache a atins centrul alb. El impune imacularea sugestivă, o anume "rețerică" a albului. Lipsa textului devine echivalentul "literaturii" fără text. Cu aceas-

ta, literatura revine la esența sa.

De aici și orgoliul lui Florentin Smarandache de a-și revendica paternitatea unei noi mișcări literare : p a r a d o x i s m u l .

The Paradoxist Movement reconfirmă posibilitatea lărgirii literaturii prin concepte negative. Florentin Smarandache dovedește consecvență, curaj și disponibilitate în susținerea acestei idei generatoare de libertate.

Note:

- 1.D.R.Popa,Originalitatea unui poet, în "Tribuna României",nr.267,1984,p.2.
- 2.Cf.G.Genette,Palimpsestes,Seuil,1982,p.87.
- 3.Adrian Marino,Hermeneutica ideii de literatură,
Ed.Dacia,Cluj-Napoca,1987,p.447.
- 4.op.cit.,p.453.

ADDENDA

MIȘCAREA PARADOXISTĂ

Am lăsat totalitarismul comunist și am emigrat în S.U.A. pentru l i b e r t a t e;
deci nu încercați să mă constrângeți cu vreo regulă literară !

Nu sînt poet
iată de ce scriu poeme.
Sînt un anti-poet ori un non-poet.

Deci am venit în America să reconstruiesc
Statuia Libertății

în versuri eliberate de tirania clasicismului și de
dogmatism. Accept orice îndrăzneală:

- anti-literatura și literatura ei
- forme fixe flexibile sau fața vie a morții
- stilul non-stilului

- poeme fără versuri (pentru că poem nu înseamnă cuvinte) poeme mute cu voce tare
- poeme fără poeme (pentru că noțiunea de poem nu se potrivește cu nici o definiție găsită în dicționare sau enciclopedii
- poeme care există prin absența lor
- literatură postbelică : pagini și pagini pline de banalitate și non-poezie
- versuri paralingvistice : grafică, desene...
- versuri non-cuvânt și non-propoziție
- versuri foarte tulburătoare și altele ermetice triviale
- limbă neinteligibilă inteligibilă
- probleme de matematică nerezolvate și deschise - trebuie să știți științific arta în secolul tehnic
- texte impersonale personalizate
- șocul electric
- traducerea imposibilului în posibil, transformarea anormalului în normal
- artă Non-artă

- să faci literatură din orice
- să faci literatură din nimic.

Scriitorul nu e un prinț al rațelor !

Noțiunea de literatură a devenit demodată în acest secol și oamenii rîd de ea. Mi-e rușine să afirm că eu creez texte lirice sau dramatice, le ascund. Oamenii nici nu le mai citesc, nici nu le mai ascultă.

Oricum m i ș c a r e a p a r a d o x i s -
t ă nu este nici nihilism, nici deznădejde. Este un protest împotriva vînzării artei.

Voi, scriitorii, vă vindeți sentimentele ?
Creați doar pentru bani ? Numai cărțile despre crime,
sex, groază sînt publicate. Unde e Arta adevărată ?

La cerșit...

Puteți găsi în cărțile paradoxiste tot ce
nu vă place și nu aveți nevoie : pagini pentru a nu
fi citite, auzite, scrise ! Bucurați-vă de ele ! Dear
după durere știți într-adevăr cine sînteți, ce este
plăcerea. Ele sînt o oglindă a sufletului, infinite...
Arta este împinsă spre ultimele posibile frontiere,

spre non-artă și chiar dincolo... Mai bine o carte cu pagini albe decît una care nu spune nimic.

Se folosește o limbă foarte abstractă și simbolică, dar foarte concretă în același timp : creație nerestrictivă în formă și conținut.

Totul este posibil; deci : imposibilul de asemenea !

Așadar, nu vă mirați de aceste non-poeme. Dacă nu le înțelegeți, înseamnă că înțelegeți totul. Acesta este țelul manifestului.

Pentru că arta nu este pentru minte ci pentru sentimente. Pentru că arta este și pentru minte. Încercați să interpretați ceea ce nu se poate interpreta. Imaginația dumneavoastră poate înflori ca un cactus în deșert.

FLORENTIN SMARANDACHE

Phoenix, Arizona, S.U.A.

11/10.1991

Dragă Domnule Smarandache,

Îți mulțumesc pentru amabila atențiune de a-mi comunica NONPOEMS. Am primit cartea (pentru că bibliografiile spun că de la 50 de pagini în sus, orice publicație devine carte), cu neobișnuită întârziere, acum trei zile. Asta e non-explicația întârzierii cu care îți scriu.

Nu pot să-ți spun că te-am citit, pentru că Dta nu vrei așa ceva ; nici că te-am înțeles pentru că ar însemna totuși că te-am citit și am devenit cactus. Te-am urmărit luptînd cu valuri uscate și cu pagini albe și îți admir curajul, nu stilul, pe care-l combați singur. E o dorință de neant, dar un neant care refuză să fie numai atît, ceva cam ca abstracțiile albe ale lui Mondrian. Jocuri abstracte; dar trebuie să fii atent la nimic, pentru că corabia lui Noe e totuși corabie, și ochii pisicii sunt totuși ochi.

Ceea ce mi se pare că vrei Dta nu e un joc secund, ci un joc prim, de creator; dar creația merge de la nimic la ceva (sau mai bine altceva), de la joc la adâncime, de la plăcerea ochiului de non - pistică, la plăcerea ambiguă și suferindă care amalgamează toate percepțiile.

Nu vreau însă să-ți dau sfaturi, n-am de unde să le scot, pentru un caz așa de grav ca al dumitale. Numai atîta, te felicit și-ți urez o stare pe loc progresivă.

Al dumitale,

ALEXANDRE CIORĂNESCU

Univ. Santa Cruz

Tenerife, Spania

S U M A R

Ce este paradoxismul ?	3
Tradiția paradoxismului	1'2
Mecanisme paradoxului	26
Un francțiror paradoxist	3 1
Addenda	
Florentin Smarandache: <u>Miscarea Paradoxistă</u> (program-manifest)	50
Alexandre Ciorănescu: [<u>Valuri uscate și pa- gini albe</u>]	54

De același autor:

Replay, Editura Litera, București, 1980

Clasiei și contemporanei, Editura Serisul Românească, Craiova, 1987

Cui i-e irică de comentariul literar, Editura Alus, Craiova, 1991

Eligevu, Editura Macedenski, Craiova, 1992 (în elaborare)

Blaga, Editura Macedenski, Craiova, 1992 (în elaborare)

"Criticul intră fără eschifuri în materia cercetată, evită descoperirea și rezumatul, urmărindu-și cu frumusețe înăspătîmarea ideea sau cedul interpretării, cu grijă de exces și aproape în absența orgoliului originalității, și ridicînd bunul simț la rang de călăuză a investigației critice."

LAURENȚIU ULICI

(Revăsaia literară, nr.9, 1982)

"Structural un analitic, Constantin M. Papa se apăsă asupra trecutului cu echiul atent al cercetătorului avid, dispus a descoperi aici încă neidentificate sau măcar neîdeajuns elucidate probleme, pe care, chiar dacă nu le epuizează (nici nu ambicioasă la așa ceva) le (re)pune în discuție dintr-o perspectivă ce și-e dreptă mersu proprie."

CONSTANTIN CUBLEȘAN

(Sigeta, nr.5, 1988)

"Constantin M. Papa este un critic atent, instruit și avizat, al actualității literare, deci, se pare, manifestă disponibilități și pentru istoria literară. Preferă studiul scurt, dens, articolul concentrat care să surprindă trăsăturile semnificative și distinctive."

ALEXANDRU RUJA

(Orizont, nr.21, 1988)